

prof. nadzw. dr hab. Jan Waskan

Bydgoszcz, dn. 25.01.2019r.

Instytut Nauk Politycznych UKW

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr Wiesława Marcinka

pt: „Współczesny wymiar obywatelskości mieszkańców Włocławka i regionu”

przygotowana pod kierunkiem dr hab. Stanisława Kunikowskiego.

1. Temat rozprawy i konstrukcja

Przedstawiona mi do recenzji dysertacja dotyczy ważnego dla politologii zagadnienia związanego z rozwojem, uwarunkowaniami i wymiarem współczesnego oblicza obywatelskości. W związku z powyższym identyfikuję się też w pełni z tezą Autora zawartą we wstępie, że: „Na temat społeczeństwa obywatelskiego i państwa toczą się od wieków dyskusje, które przybierają na sile podczas przełomowych wydarzeń politycznych. Można to zauważyć, zarówno i, analizując je w krajach Europy Zachodniej, Stanach Zjednoczonych, jak i w Europie Środkowej i Wschodniej. Nie jest wolna od nich także polska scena polityczna. Ale jak zwykle bywa z nowymi, bądź przywracanymi do obiegu publicznego ideami, mają one swych zwolenników, zagorzałych przeciwników, a także osoby nastawione do nich sceptycznie. Oprócz tego, ogólnego nurtu, często określanego enigmatycznie opinią publiczną, te idee stanowią przedmiot pogłębionej refleksji, jaką prezentują socjologowie, historycy i politolodzy. To im należy zawdzięczać interpretację tych pojęć w przeszłości, jak i we współczesnym świecie, traktowanie ich jako wyznacznika demokracji.”

Tak więc istotność i walory poznawcze podjętej problematyki badawczej nie wzbudzają zastrzeżeń, dla każdego kto miał styczność ze złożonością przedmiotu badań politologicznych oraz oporem materii, na jaki napotykają w tej dziedzinie nawet wytrawni badacze, wiąże się to niejednokrotnie z ryzykiem porażki. Z tym większą satysfakcją stwierdzam, że Autor nie tylko sprostał wyzwaniu, lecz również, że Jego praca po pewnych niezbędnych korektach i zabiegach zasługuje na publikację. Na pozytywną opinię w przedmiotowej sprawie składa się wiele komponentów. Jednym z nich jest niewątpliwie sam wybór tematu, który w tym wypadku uznać należy za aktualny i niezwykle potrzebny

obrazujący oblicza transformacji ustrojowej i kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego, zwłaszcza na przykładzie funkcjonowania „małych ojczyzn”.

Na strukturę pracy składa się wstęp, sześć rozdziałów, w którym pierwszy poświęcony jest metodologii badań, trzy rozdziały problemowe a dwa pozostałe posiadające charakter empiryczny lub historyczno-empiryczny. W następnej kolejności mamy zakończenie z wnioskami, bibliografię wykonaną zgodnie z kanonami nauk społecznych, spis tabel, abstract i aneks obrazujący pytania badawcze.

2. Uwagi ogólne

Zasadniczy wykład poprzedza *wstęp* będący istotną częścią pracy w którym na 19 stronach przedłożono uzasadnienie wyboru tematu oraz cel badań. W nim też przedstawiono etapy procesu badawczego obrazującego wypowiedzi filozofów i teoretyków zajmującym się społeczeństwem i państwem, jak też określono teoretyczne podstawy badań i charakterystykę rozdziałów pracy.

Udokumentowanym wytworem wyniku badawczego są rozdziały pracy. W rozdziale pierwszym: „Metodologiczne podstawy badań”, przedstawiono wiodącą hipotezę główną w postaci: Relacji pomiędzy społeczeństwem obywatelskim a państwem od końca XVIII w. do początków XXI w. Tej hipotezie głównej – towarzyszyły hipotezy pomocnicze dotyczące doby: oświecenia, modernizmu, postmodernizmu i współczesności. Pragnę podkreślić, że Autor po części odszedł od pewnych reguł, gdyż powszechnie przyjętym kryterium jest, że całościowe kwestie metodologiczne powinny być wyłożone we *wstępie*. W tym wypadku ze względu na specyfikę badań i przyjęte metody, powyższe odstępstwo jest w pełni uzasadnione.

W rozdziale drugim poświęconym Oświeceniemu podkreślano, że w europejskiej myśli filozoficznej dominowały w tym okresie idee umowy społecznej, racjonalizmu i empiryzmu. Poddane zostały przemyślenia dotyczące relacji pomiędzy państwem a społeczeństwem czołowych jego przedstawicieli jak: Johona. Locke, Jana Jakuba. Rousseau, Edmunda. Burke, Johna. Milla.. Uwzględniono też polskich badaczy tego kierunku: Joachima. Lelewela, Stanisawa Staszica, Adama. Mickiewicza czy Cypriana Kamila. Norwida.

W rozdziale trzecim Autor skupił się na analizie poglądów na temat społeczeństwa i państwa w epoce modernizmu. Mamy tu wybitnych przedstawicieli i Autor skrupulatnie oddaje ich myśl polityczną podkreślając, że Herbert Spencer akcentował, że państwo swoje

prerogatywy będzie przekazywać organizacjom obywatelskim. Odnosi się też do głośnego dzieła Aleksisa de Tocqueville *O demokracji w Ameryce*, jak również ujęcia Karola Marksa i jego modelu społeczeństwa bezpaństwowego, czy też szczególnej roli rad robotniczych u Antonio Gramsciego. W rozdziale tym Autor, ustosunkował się do myślenia modernistycznego w Polsce na przykładzie poglądów Aleksandra Świętochowskiego, Edwarda Abramowskiego, czy też Floriana Znanieckiego. Podkreślił w nim wybijające się poczucie odrębności narodowej czego szczególnym wyrazem była „Młoda Polska”.

W rozdziale czwartym poświęconym epoce postmodernizmu wyakcentowane zostały myśli o zacieraniu się granicy między państwem a społeczeństwem. Przedstawiono poglądy Jurgena Habermasa akcentując jego paradygmat o zdolności człowieka do dochodzeniu swoich racjonalnych interesów czego wyrazem miało być państwo socjalne czyli tzw. państwo dobrobytu. Odniósł się też do poglądów Waltera Lipmanna podkreślając zwłaszcza w nich, że dobre społeczeństwo nie ma żadnego projektu, ani formy, od której zależy jego funkcjonowanie. Takie próby byłyby czystym szaleństwem, zabawą w boga i cesarza, co mogłoby grozić, że pojawiłby się człowiek żądny władzy, który chciałby ukształtować społeczeństwo według planu, co jak zauważa Lipmann usprawiedliwiałoby fanatyzm i tyranie. W rozdziale tym Autor odnosi się do budzącej się koncepcji społeczeństwa obywatelskiego u schyłku realnego socjalizmu na przykładzie Polski i Czechosłowacji w kontekście walki tego społeczeństwa ze strukturami totalnego państwa.

Rozdział piąty ma charakter empiryczny. Zostały w nim zaprezentowane badania dotyczące odpowiedzi na zasadnicze pytanie badawcze: Jakimi wartościami kierują się w życiu publicznym mieszkańcy Włocławka i regionu? W pierwszej wersji Autor przeprowadził badania pilotażowe na populacji 160 osób, selekcyjując je na grupy wiekowe. Następnie Autor z bardziej rozbudowanym kwestionariuszem przeprowadził badania na populacji liczącej 860 osób. Wynik badań pozwolił Autorowi na stworzenie modelu hipotetycznej postaci kierującej się takimi wartościami jak: utożsamianie się z ojczyzną, kierowanie się dekalogiem wiary, dążeniem do podnoszenia kwalifikacji i priorytetem dla rodziny.

Rozdział szósty ma charakter historyczno-empiryczny, poświęcony został trzeciemu sektorowi do którego wchodzi organizacje non profit i podmioty gospodarki społecznej z reguły umiejscowione w organizacjach pozarządowych. Autor ukazał rys historyczny stowarzyszeń wyższej użyteczności jak i innych organizacji w okresie II Rzeczypospolitej i doby socjalizmu dzieląc słusznie ten okres na podokresy. Następnie Autor przedstawia w

sposób nowatorski funkcjonowanie organizacji pozarządowych w dobie transformacji, a więc charakterystykę tych organizacji, struktury, zakres ich kompetencji na terenie Włocławka i regionu.

Kończąc swoje rozważania, pragnę jeszcze raz podkreślić, że Autor całkowicie sprostał podjętemu wyzwaniu, przedstawiając logiczny i całościowy wykład poparty badaniami w prezentowanej tematyce. Niemniej pragnę wnieść pewne polemiczne uwagi, które nie podważają istoty wyżej wymienionych słów. W rozdziale ostatnim odnoszącym się do odwilży „po październikowej” Autor wspomina, że w kilku miastach powstały Kluby Inteligencji Katolickiej – szkoda, że nie dokonano ich szerszej charakterystyki, celów, zadań w ówczesnej sytuacji. Autor wymienia na s. 187, że państwo miało dyskretny nadzór nad pewnymi organizacjami, a w szczególności nad jakimi?

3. Konkluzja ogólna

Uwzględniając wszystkie aspekty opiniowanej pracy stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr. Wiesława Marciniaka stanowi pozytywny przejaw aktywności intelektualnej. Autor wniósł niepodważalny wkład twórczej pracy do swego przedsięwzięcia badawczego. Wykazał wiele przejawów samodzielności badawczej i wystarczającej kompetencji w stawianiu oraz rozwiązywaniu problemów badawczych. W myśl obowiązujących przepisów rozprawa Pana Wiesława Marciniaka spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim i może zostać poddana dalszym procedurom przewidzianych ustawą.

prof. nadzw. dr hab. Jan Waskan

